

O idioma na sanidade galega

Pablo Vaamonde García
Médico de familia. SAP Labañou (A Coruña)

Cad Aten Primaria
Ano 2010
Volume 17
Páx. 131-133

1. O GALEGO EN GALICIA

En Galicia conviven dúas linguas desde hai séculos. O idioma propio do país é o galego, pero os acontecementos históricos fixeron que se producise unha penetración do castelán que, nos ámbitos urbanos, desprazou parcialmente ao galego. Durante décadas, na longa noite de pedra que sufriu este territorio, o galego quedou confinado ao uso no medio rural, sendo considerado como propio de xente rústica e inculta. O termo "gallego" foi utilizado en moitas ocasións coma un insulto (aínda hai quen o usa a día de hoxe).

Máis non é mala noticia para un país ter dúas linguas, mesmo se unha ven imposta polo decorrer da historia. As oportunidades compre aproveitalas na vez de convertelas nun problema. Na actualidade a lingua que se atopa en situación máis precaria e que, polo tanto, debe ser protexida para evitar a súa desaparición en curto prazo, é o galego.

Porque compre lembrar que o galego non é propiedade dos habitantes de Galicia: o galego é patrimonio da humanidade. O mundo é mellor canto máis plural e diverso, tanto no que afecta á riqueza biolóxica como á diversidade cultural e idiomática. Cada vez que se perde unha palabra, en calquera parte do planeta, a humanidade fica máis pobre. A variedade cultural e idiomática é un ben que debemos protexer para as futuras xeracións.

O mito de Babel está contado do revés: non é certo que a proliferación de linguas provoque a confrontación e o conflito. A diversidade lingüística é a nai da poesía, da cultura, do pensamento diverso e plural, da intelixencia humana. É urxente protexernos desta devastación que produce a morte das palabras, a extinción dos idiomas, xa que podemos quedarnos cun mundo empobrecido, desértico, monótono e triste. Unha sociedade mono-idiomática sería unha absoluta desgraza para a humanidade, e un hándicap para a intelixencia creativa.

A pesar da súa situación precaria o galego segue a ser unha lingua viva e aínda maioritaria. Está presente ou latente en toda a nosa sociedade. Compree, polo tanto, fuxir do pesimismo. É unha lingua viva no uso dia-

rio de dous millóns de persoas. Está viva na escola, nas Universidades, nos medios de comunicación, nas feiras e mercados, nas rúas e nos parques. Os galegofalantes habituais somos maioría en Galicia. Acorde cos datos do Plan Xeral de Normalización da Lingua Galega (PNL) o 56% dos galegos fala sempre este idioma e o 30,29% fálaos ás veces. O galego debe ser o idioma de uso normal ou preferente en Galicia, sen prexuízo de que coñezamos ben e usemos o castelán e outras linguas. Pero temos un problema: decrece o seu uso nas novas xeracións urbanas. Entre o 15 e o 27% dos rapaces menores de dez anos que viven en núcleos estritamente urbanos nunca falan o galego e entre un 10 e un 20% chegan mesmo a non sabelo falar. A comprensión, en cambio, nunca baixa do 97%. Compree darlle a volta a esta situación, pois está en xogo a supervivencia do noso idioma. Nesta tarefa debe implicarse non só a comunidade educativa senón toda a sociedade. Hai moitos avós galegofalantes que usan o castelán cos seus netos, colaborando de xeito impune neste lingüicídio. Eles tamén son responsables e non só os nosos gobernantes.

2. O AVANCE NORMATIVO

Despois da ditadura franquista o idioma galego ficou nunha situación moi precaria que fixo predicir a algúns intelectuais a súa morte en menos de trinta anos. Xa pasou o prazo e a lingua segue viva, máis para iso foi preciso un desenvolvemento normativo importante e a intervención pública para crear unha situación que evitase o progresivo deterioro. A Constitución Española (1978) foi o primeiro chanzo, co recoñecemento da pluralidade lingüística de España, continuado polo Estatuto de Autonomía de Galicia (1981), que recoñece o galego como lingua propia de Galicia e a cooficialidade co castelán.

A Lei de Normalización Lingüística de Galicia (Lei 3/1983) establece que o galego é a lingua propia de Galicia, e que todos os galegos teñen o dereito de coñecelo e usalo. Esta norma foi aprobada por unanimidade no Parlamento de Galicia.

O Plan Xeral de Normalización Lingüística (2004), no que tiven a hon-

ra de participar, tamén foi aprobado por unanimidade no Parlamento galego. Según dixo o presidente Pérez Touriño “o consenso e o diálogo foron os impulsores do plan, reflectindo o desexo amplamente maioritario dos galegos de desenvolver a recuperación do galego dende a colaboración, o entendemento e a ausencia de conflitos”. Neste Plan, que segue vixente, establécense unhas liñas estratéxicas e moi diversas medidas de actuación nos diferentes ámbitos sociais, que perseguen os seguintes obxectivos xerais:

- Garantir a posibilidade de vivir en galego a quen así o desexe, sabendo que conta co amparo da lei e das institucións.
- Conseguir para a lingua galego máis funcións sociais e máis espazos de uso, priorizando a súa presenza en sectores estratéxicos.
- Introducir na sociedade a oferta positiva de atender o cidadán ou o cliente en galego como norma de cortesía dun novo espírito de convivencia lingüística.
- Promover unha visión afable, moderna e útil da lingua galega que esfarele prexuízos, reforce a súa estima e aumente a súa demanda.
- Dotar o galego dos recursos lingüísticos e técnicos necesarios que o capaciten para vehicular a vida moderna.

3. O GALEGO NA SANIDADE

Tal como recolle o PNL “calquera manual deontolóxico dirá que o primeiro que precisa un enfermo é sentirse acollido de maneira personalizada. Neste caso, acollido na súa propia lingua, ese código lingüístico que leva directamente á afectividade da persoa que se quere auxiliar”. Recordamos tamén que “o paciente só explica con precisión os seus síntomas falando a lingua materna, con todos os matices da linguaxe e mesmo coas súas representacións mentais que el coñece perfectamente: só o médico que se comunique nesa mesma lingua pode facer un verdadeiro diagnóstico, máis profundo e máis exacto”.

Diversos países lexislaron sobre a consideración da lingua materna entre os dereitos dos pacientes. Finlandia foi o primeiro (1992), máis tamén Canadá, EEUU e Bélxica teñen lexislado sobre os dereitos lingüísticos.

Situación de inicio

En Galicia dáse o fenómeno da **ocultación da propia lingua**: o paciente galegofalante inicia o contacto co médico en castelán, pois supón que ese é o seu idioma e pretende instalarse no seu territorio lingüístico para facilitar a súa axuda profesional. É preciso, polo tanto, que os profesionais fagamos unha oferta positiva. Debe ser o profesional sanitario, de calquera nivel asistencial, “quen realice o camiño de aproximación lingüística ao paciente e non ao revés”.

Tamén se recorda no PNL que a utilización da lingua galega na área mé-

dica contribúe a desbloquear o galego e a impulsar o seu uso mesmo noutras áreas porque:

- A elevada consideración social que teñen os servizos sanitarios favorece que as medidas de normalización do galego que neles se poñan en práctica resulten exemplares e teñan un impacto positivo na poboación.
- O gran número de contactos que os cidadáns teñen co sistema sanitario multiplica o rendemento das actividades de promoción do idioma que se efectúen no dito sector.

A sanidade é clave para o mantemento e a recuperación do idioma galego e os profesionais debemos implicarnos nesta tarefa pois debemos garantir que ninguén se sinta discriminado polo uso do idioma e porque o uso compartido da lingua favorece a empatía e o entendemento entre o doente e o sanitario.

Normativa existente

Máis a triste realidade é que, agás nos centros de saúde do rural, a presenza do galego na sanidade é practicamente inexistente, na fala e na escrita, sendo nos grandes hospitais de uso residual. Coñecedor desta realidade o goberno de progreso tentou mudar esta situación e procurou fomentar o uso do idioma seguindo as directrices do PNL, ditando instrucións sobre o idioma e establecendo obxectivos aos centros sanitarios vinculados á normalización da lingua nos mesmos.

- **A Instrución 11/2005**, de novembro de 2005, asinada polos Secretarios Xerais da Consellería e do Sergas sobre “emprego do galego nos documentos da Consellería de Sanidade e do Sergas” establecía as seguintes indicacións:

Primeira. En aplicación do disposto no artigo 6.3 da Lei 3/1983, do 15 de xuño, de normalización lingüística, deberá empregarse o idioma galego nas comunicacións escritas, orixinais ou normalizadas, que se produzan nos ámbitos de actuación da Consellería de Sanidade e do Sergas.

Exceptúanse aqueles documentos que deban surtir efecto fora do territorio da Comunidade Autónoma de Galicia, e os dirixidos ós interesados que así o soliciten expresamente.

Segunda. Considérase documento administrativo todo soporte no que se materializan os actos administrativos, ben sexan documentos de decisión (resolucións e acordos), de transmisión (notificacións, publicacións, oficios e notas interiores), de constancia (actas e certificados), de xuízo (informes), de constatación doutro anterior (copias), e, en xeral, os emitidos ou ditados no marco dos procedementos administrativos.

Terceira. Así mesmo, estas instrucións se aplicarán as publicacións, documentación informativa, cartelería, folletos ou boletíns, elaborados pola Consellería de Sanidade e o Sergas.

Cuarta. Con independencia da lingua empregada nas solicitudes, denuncias, alegacións, escritos de interposición de recursos, peticións ou reclamacións, presentadas polos cidadáns ante a Consellería de Sanidade ou Sergas, as contestacións e calquera outra información escrita emanada da administración sanitaria galega realizarase en galego, sen prexuízo do disposto no segundo parágrafo da Instrución Primeira.

Quinta. Os impresos normalizados ou aqueles que resulten do emprego ou aplicación de técnicas informáticas ou medios electrónicos, informáticos ou telemáticos, de carácter repetitivo, que deban causar os seus efectos tanto dentro como fora da Comunidade Autónoma de Galicia, deberán estar dispoñibles nas linguas galega e castelán.

A tales efectos, deberase proceder, no prazo máis breve posible, á adaptación da documentación correspondente e dos programas informáticos que resulten afectados ás presentes instrucións.

Sexta. As presentes instrucións deberán difundirse a todos os servizos, unidades e centros, tanto administrativos como sanitarios, que radiquen no ámbito territorial dos seus destinatarios”.

- Asimesmo, na Circular dirixida aos centros hospitalarios, centros de atención primaria e direccións provinciais do Sergas, sobre os obxectivos do **Plan de Obxectivos Estratégicos (POE)** do ano 2006, asinado polo Director Xeral de Asistencia Sanitaria, sinalábase que:
“Dentro dos obxectivos establecidos para o ano 2006 entre o Sergas e as distintas xerencias figura no apartado de Calidade, punto 5, o Plan de Normalización Lingüística: aplicación na atención ao usuario.

Os obxectivos que hai que acadar neste sector son:

- Concienciar ao persoal sanitario e non sanitario da necesidade de atender e prestar os seus servizos (sanitarios e asistenciais) utilizando prioritariamente a lingua galega e, no seu caso, o idioma en que o usuario estea instalado.
- Potenciar o emprego da lingua galega na área sanitaria.
- Asegurar que ningún cidadán galego se sinta discriminado ou obstaculizado por utilizar o galego nas súas relacións cos servizos sanitarios, respectando os seus dereitos lingüísticos e culturais.
Por todo o exposto anteriormente establecemos no POE 2006 as seguintes actuacións a desenvolver:
- Garantir que o idioma galego figure en toda a sinalización interna e externa dos Centros Sanitarios, incluíndo a cartelería e os paneis informativos.
- Garantir que a documentación escrita elaborada nos Centros Sanitarios para usos internos e externos (circulares, notas interiores, folletos, follas de instrucións, formularios, etc.), sexa redactada integramente en galego.
- Garantir que nos servizos de recepción e de atención ao usuario de todos os centros sanitarios de Galicia, o saúdo e o primeiro contacto cos usuarios (telefónico ou de presenza física) se faga sempre en idioma galego”.

A situación actual

Despois do cambio de goberno, no ano 2009, a situación mudou de xeito radical. Sen que as medidas propostas e as iniciativas postas en marcha tivesen tempo dabondo para producir resultados perceptibles e permanentes, a utilización da confrontación lingüística como instrumento electoral por parte do PP produciu unha paralización total de todas as medidas adoptadas a prol do idioma.

E non é só que exista un incumprimento das normas vixentes e das instrucións ditadas senón que se da na actualidade unha exhibición, por parte das autoridades sanitarias, dunha actitude claramente discriminatoria respecto do uso do galego. O galego está a desaparecer da fala e da escrita no ámbito sanitario. A totalidade do equipo directivo da sanidade pública galega, empezando pola propia conselleira, non utilizan nunca o noso idioma nas súas comparecencias públicas. A documentación escrita, as instrucións internas e as circulares, e mesmo os escritos que circulan pola intranet están escritos exclusivamente en castelán ou en texto bilingüe.

Esixe, polo tanto, o momento actual, unha actitude de militancia cordial pero persistente e firme por parte dos profesionais, para conseguir que a actitude hostil dos gobernantes non deteriore máis a presenza do galego no noso sector.

Porque, de non ser así, conseguirá o actual presidente da Xunta pasar á historia (da infamia) como o primeiro dirixente de calquera país do mundo que utiliza o poder que lle conceden os cidadáns para atentar contra o principal patrimonio cultural do seu país.